

УДК 398.3(477.85)

Михайло Юрій,

Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, Чернівці (Україна)

СИМВОЛІКА І СЕМАНТИКА
КАЛЕНДАРНОЇ ОБРЯДОВОСТІ
УКРАЇНЦІВ БУКОВИНИ

Рецензія на монографію

Кожолянюк О. *Календарна обрядовість українців Буковини: семантика і символіка.* – Чернівці-Вижниця: Друк-Арт, 2014. – 608 с.

Key words: *historiography, sources, monograph, reforms, spiritual culture, calendar ritual, symbol.*

SYMBOLICS AND SEMANTICS OF CALENDAR RITUAL OF UKRAINIANS OF BUKOVINA.

The calendar ritual of Ukrainians of Bukovyna is analysed in the article. Underline, that one of important areas of spiritual culture there is a calendar ritual, that occupies a considerable enough place in a world view and beliefs of not only the Ukrainian people but also other Slavic ethnoses. Specified, that none of calendar customs and ceremonies of the past remained unchanging. All of them in a greater or less measure was transformed and unified. On the change of calendar-domestic ritual of Ukrainians not only Christianity but also ethnic mutual relations contacts of Ukrainians influenced with nearby people.

У монографії на основі архівних, музейних та польових матеріалів здійснено комплексне дослідження календарної обрядовості і звичаєвості українців Буковини в умовах становлення української національної ідеї другої половини XIX ст. та початку XXI ст., коли відмічено реформування та трансформацію календарної обрядовості в умовах європейського культурного простору.

У розділі першому монографії автор розглядає історіографію та джерела дослідження. Вказано на розробку теми в літературі.

Відзначено, що однією з важливих ділянок духовної культури є календарна обрядовість, яка посідає досить значне місце у світогляді і віруваннях не лише українського народу, а й інших слов'янських етносів. Саме з цієї причини в українській та зарубіжній історіографії щороку зростає кількість наукових праць, об'єктом дослідження яких є народний календар. Однак більшість дослідників календарної обрядовості українців традиційні звичаї та обряди календарної обрядовості спеціально не вивчали, а розглядали лише побіжно, у контексті своїх зацікавлень. Автор називає праці О. Афанасьєва, А. Фішера, К. Мошинського, П. Богатирьова, З. Кузеля, В. Петрова, О. Воропая, С. Килимника, В. Курочкіна, В. Скурагівського, К. Кутельмаха, В. Данилюка, І. Пахолок, Р. Кирчіва, М. Гримич та ін., які у своїх працях зачіпали питання

календарної обрядовості українців, але на регіон Буковини не звертали уваги.

Окремо розглядається матеріал про буковинських етнографів кінця XIX ст. Г. Купчанка, Р. Кайндля, В. Козарищука, О. Манастирського, які в тій чи іншій мірі розглядали питання календарної обрядовості буковинців, але цільного дослідження не провели.

Як зазначає автор, документальну основу пропонованого дослідження становлять кілька видів джерел. Це передовсім етнографічні описи окремих історико-етнографічних районів та регіонів України, які здійснили переважно українські та польські народознавці XIX – першої половини XX ст., що відзначаються достовірною науковою паспортизацією. Це праці М. Максимовича, К. Сементовського, І. Срезневського, О. Терещенка, А. Новосельського (Марцінковського), П. Чубинського, Д. Зеленина та ін.

Автор зазначає, що брак етнографічних джерел значною мірою компенсують лінгвістичні дані. Мається на увазі цілий комплекс народних назв, вживаних на означення календарної обрядовості, окремих днів і тижнів, обрядів та звичаїв календарного періоду. За кожним з термінів приховане певне явище духовної культури, джерела якого часто-густо сягають індоєвропейської, пра- чи ранньослов'янської (ранньо-української) доби.

Важливу джерельну основу монографічного дослідження, як зазначає автор, становлять польові етнографічні матеріали, зафіксовані автором особисто впродовж 2003-2014 років на теренах північної частини Буковини. Загалом же під час польової науково-пошукової роботи було опитано понад 100 інформаторів у 25 населених пунктах.

У другому розділі монографії розглядається методологічна та методична основи дослідження. Ключовими методологічними засадами, як зазначає автор, передовсім є розгляд і трактування етнографічних реалій з позицій наукової об'єктивності; критичний аналіз всього комплексу джерел і літератури, які стосуються предмета дослідження; поєднання фактографічного й теоретичного рівнів пізнання предмета. Важливе місце відводиться принципу історизму з комплексним використанням загальнонаукових методів аналізу та синтезу, спеціальним етнологічним методам польового дослідження, методам історичної реконструкції, порівняльно-історичного, структурно-функціонального аналізу; комплексності вивчення явищ з урахуванням їхніх локальних варіацій, іноетнічних впливів та інновацій.

Третій розділ присвячений семантиці та періодизації календарної обрядовості.

Окремо в розділах (чотири і п'ять) вивчено зимово-весняні літньо-осінні свята та обряди календарного циклу.

У висновках монографії автор пише, що календарна обрядовість є низкою магічних дій і заборон, яких українці дотримувалися з давніх-давен, а також важливим комплексом своєрідних вірувань та мотивів, багатим пласт обрядової лексики і народних назв на означення.

Автор зазначає, що зіставлення різноманітних етнографічних, фольклорних та історичних даних дозволяє стверджувати, що більшість календарних звичаїв та обрядів сягають своїм корінням давньослов'янського періоду. Їх основою були не лише дохристиянські вірування і уявлення давньоукраїнського населення, а й характер виробничої діяльності. Тому в широкому обрядово-звичаєвому розмаїтті календарних свят українців простежується ідея добробуту людини, родини, громади. Віддзеркалюється ця ідея у декількох основних мотивах – поминальних, аграрних та метеорологічних.

Встановлено автором монографії, що помітне місце у структурі календарних свят і обрядів посідала метеорологія, ядро якої, як виявилось, становлять архаїчні до християнські вірування про прямий зв'язок між станом природи (зокрема, погоди) і світом померлих

предків („дідів”, „зложних”, русалок і т. ін.). Автор стверджує, що господарські та метеорологічні мотиви становлять чітко окреслене ядро календарної обрядовості, в якому зосереджується передусім основна людська турбота про забезпечення своїх потреб, а відтак – комунікативно-естетичних.

Автор робить висновок, що календарно-побутова обрядовість українців загалом пройшла тривалий і складний шлях розвитку. Упродовж віків вона формувалася з двох різнорідних за характером чинників. З одного боку, предки українців разом з прийняттям християнства засвоювали новий календар церковних свят, з іншого – прагнули зберегти власні традиції.

Вагомим чинником трансформацій календарної обрядовості на сучасному етапі, як зазначає автор, є активний вплив християнської церкви, яка відіграє все більшу роль у формуванні суспільної свідомості. Цей вплив, зокрема, проявляється у відмиранні окремих звичаїв, на які церква накладає заборони та в узгодженні ряду традиційних обрядових явищ з вимогами церковних канонів.

Автор монографії підкреслює, що хоча календарні свята і обряди певною мірою й християнізовані, все ж ця християнізація „працює” на первісну семантику, пов'язану з рільничою діяльністю людей, вшануванням предків. Зіставлення і докладний аналіз календарних звичаїв та обрядів дали змогу простежити і з'ясувати головні думки, вірування та світоглядні уявлення давніх українців у період календарного циклу.

Дослідженням встановлено, зазначає автор, що традиційні звичаї та обряди календарної обрядовості багатьма своїми рисами мають аналоги в усіх районах України, в Східній і Центральній Європі, зокрема і у Карпато-Балканській історико-культурній області. Співставлення й аналіз календарних звичаїв та обрядів з різних історико-етнографічних регіонів довели, що на переважній більшості території України календарна обрядовість мала майже однаковий характер та основні елементи.

У книзі подано також сценарії ряду календарних свят і порядок проведення обрядодій, пов'язаних з ними (свята Різдва-Коляди, різдвяно-новорічного дійства „Коза”, народної святкової забави „Стрітіння”, свята Великодня – Дня радості і надії, свята Купала, свята Андрія, забав молоді під час храмових свят та вечорниць).

Варто відзначити енциклопедичність матеріалу книги з народної української культури,

що робить її цінною не лише в практичному значенні (як навчальний матеріал для студентів та учнів), а й теоретичному (для наукових розробок питань духовної культури українців).

Автором з'ясовано також, що жоден із календарних звичаїв та обрядів минулого не залишився незмінним. Усі вони в більшій чи меншій мірі трансформувалися й уніфікувалися. На зміну календарно-побутової обрядовості українців вплинуло не лише християнство, а й міжетнічні контакти українців із сусідніми народами.

Монографія написана на багатій джерельній базі, містить важливі висновки і буде корисною для етнографів, істориків, краєзнавців, студентів, всіх, хто цікавиться календарною обрядовістю українців.

Uryi Mykhail. UN SYMBOLIQUE ET UNE SÉMANTIQUE UN UN CALENDRIER RITE UN UKRAINES BUKOVINA

Dans un article analysé un un calendrier rite un Ukraines Bukovina. Accentué, que seul de un aires une culture cléricalle essentielles est un un calendrier rite, dont emploie un lieu assez considérable dans une weltanschauung et une confiance une non seulement gent, mais et autre slave un gents ukrainienne. Se dénote, que ni seul de un un calendriers mœurs et un rites un passé non demeura immuable. Eux entiers dans une mesure majeure ou moindre une transformation et se homogénéisèrent. Ha un changement un un calendrier rite un Ukraines influa un non seulement christianisme, mais et un un contacts un gents un Ukraines avec un gents limitrophes.

Un un clefs propos: *une historiographie, un fontaines, une monographie, un réformes, une culture, un un calendrier rite, un symbole cléricalle.*

Юрій Михайл. Символіка и семантика календарной обрядности украинцев Буковины.

В статье проанализировано календарную обрядность украинской Буковины.

Подчеркнуто, что одним из важных участков духовной культуры является календарная обрядность, которая занимает довольно значительное место в мировоззрении и верованиях не только украинского народа, но и других славянских Етносов. Указывается, что ни один из календарных обычаев и обрядов прошлого не остался неизменным. Все они в большей или меньшей степени трансформировались и унифицировались. На смену календарно-бытовой обрядности украинского повлияло не только христианство, но и межэтнические контакты украинского с соседними народами.

Ключевые слова: *историография, источники, монография, реформы, духовная культура, календарная обрядность, символ.*